

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Verzwegen onderneming : ondernemers, overhead en het einde van het bouwkartel (2001-2005)

Vulperhorst, L.

Citation

Vulperhorst, L. (2005, October 17). *Verzwegen onderneming : ondernemers, overhead en het einde van het bouwkartel (2001-2005)*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3631>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3631>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Op 9 november 2001 onthult een voormalig directeur van het bouwbedrijf Koop Tjuchem in een televisieprogramma dat er in de bouw op grote schaal prijsafspraken worden gemaakt en aan omkoping wordt gedaan. Hij onderbouwt zijn verhaal door een schaduwboekhouding te laten zien van het bedrijf waar hij gewerkt heeft. Politici en andere media reageren scherp. De 'bouwfraudeaffaire' is daarmee een feit. Er komt een parlementaire enquête. Het Openbaar Ministerie doet invallen bij bedrijven en gaat over tot vervolging. De Nederlandse Mededingingsautoriteit wordt actief en deelt voor honderden miljoenen euro's boetes uit. En gedupeerde opdrachtgevers claimen geld terug, omdat ze ervan uitgaan dat bouwondernemers hen te veel berekend hebben.

Bouwondernemers ontkennen aanvankelijk alles, maar stap voor stap worden zij – door onthullingen en openbare verhoren – gedwongen toe te geven dat er op grote schaal in de hele bouw illegale prijsafspraken zijn gemaakt.

Beschreven wordt hoe de crisis in de bouw zich na de onthullingen in november 2001 ontwikkelt tot medio 2005. Extra aandacht wordt gegeven aan de wijze waarop bouwondernemers in 2002 'ontkennen', dat er in de bouw iets aan de hand is geweest. Bouwondernemers reageren zoals alle daders reageren. 'Ik wist het niet.' 'Iedereen deed het.' 'We hebben toch niemand benadeeld.' 'We dachten dat de overheid het toestond.' Bovendien wordt beklemtoond dat de onrechtmatigheden slechts betrekking hadden op een deel van de bouw. Dit is het klassieke verweer van de witteboordencrimineel die het 'illegale' als (kleine) uitzondering beschouwt op een verder normaal bestaan.

Internationaal blijkt de bouw een bedrijfstak te zijn die vatbaar is voor onregelmatigheden. In veel landen hebben zich vergelijkbare bouwaffaires voorgedaan en telkens zijn er kleine en grote schandalen. Rode draad in het gedrag van bouwondernemers is clandestiene zelfregulering; het

samenspannen van bouwondernemers om de prijzen te beïnvloeden en de markt te verdelen. Daarnaast is omkoping van publieke functionarissen in veel landen bijna een normale bedrijfsactiviteit. Blootleggen en bestraffen zorgt voor het tijdelijk ontregelen van de clandestiene zelfregulering. Overheidsregulering (bijvoorbeeld het uitsluiten van ‘foute’ bedrijven) en streng toezicht op mededinging en corruptie zijn bedoeld om onregelmatigheden in de bouw structureel te voorkomen. Met wisselend succes overigens.

Om beter te kunnen begrijpen waarom bouwondernemers zonder blikken of blozen tot november 2001 de wet aan hun laars hebben gelapt, wordt vanuit verschillende invalshoeken de bouwcrisis geanalyseerd.

De nauwe relaties tussen politici, ambtenaren en bouwondernemers, zoals die bestonden tot 2001 hebben ervoor gezorgd dat niemand vóór 2002 wakker ligt van kartelafspraken. Ook het relatiemanagement van de bouw (op kosten van de bouwonderneming naar voetbal, het theater, het restaurant, et cetera; het geven van luxe geschenken) wordt als normaal beschouwd. Deze collusie tussen publiek en privaat zorgt ervoor dat er geen correctie meer kan plaatsvinden op onregelmatigheden: iedereen heeft immers boter op het hoofd.

Een andere invalshoek is die van de crises. Hoe ontstaan crises, wat richten ze aan en wat kan je doen om de effecten te beheersen? Opmerkelijk is dat niemand op de bouwfraudeaffaire voorbereid lijkt te zijn geweest. Zowel aan publieke als aan private zijde wordt geïmproviseerd en vooral de bouwondernemers manoeuvreren zich in een zodanige positie dat ze uiteindelijk alleen maar kunnen ‘ontkennen’ en achter (telkens weer nieuwe) feiten aan kunnen lopen. Juristen hebben bouwondernemers een strategie aanbevolen die de schade zou beperken om het hoofd zo lang mogelijk in het zand te steken...

Bouwondernemers verschillen van criminele ondernemers. De hoofdactiviteit van de een is legaal ondernemen, terwijl die van de ander juist illegaal ondernemen is. Toch is het opmerkelijk dat wanneer bouwondernemers ook illegaal ondernemen zij in hun handelen veel overeenkomsten vertonen met criminele ondernemers: onderling vertrouwen, zwijgen, eigen taal en codes et cetera. Belangrijk verschil is evenwel dat (dreiging met) geweld in Nederland niet nodig is geweest om de clandestiene zelfregulering effectief te laten verlopen: het onderlinge vertrouwen zorgde voor voldoende cohesie binnen het kartel.

Hoe groepsgedrag zichzelf in stand houdt, is een vierde benadering.

Bouwondernemers hebben vóór 2001 eigen ‘culturele feiten’. Ze leven in een tamelijk gesloten wereld met eigen waarden en normen. Ze zijn er ook van overtuigd dat ‘ze niet anders kunnen dan meedoen’. De individuele verantwoordelijkheid wordt daarmee ondergeschikt gemaakt aan het collectief handelen. Zelfs bouwondernemers die niet aan het kartel deelnemen, houden hun mond over het gedrag van collega-ondernemingen.

Ten slotte wordt het ‘ontkennen’ geanalyseerd. Het ontkennen van strafbare feiten blijkt – in tal van gevallen – de manier te zijn om zonder schaamte (verder) te kunnen leven. Ontkennen blijkt evenwel plaats te vinden via telkens dezelfde patronen en argumentaties. Het ontkennen van bouwondernemers is daarmee stereotype gedrag van daders. Curieus is en blijft waarom bouwondernemers zich niet schamen voor het (destijds) begaan van strafbare feiten.

Het boek eindigt met een pleidooi voor het nieuwe zaken doen met de overheid. Bouwondernemers zullen het vertrouwen van met name overheidsopdrachtgevers alleen terug winnen als ze begrijpen wat maatschappelijk toegevoegde waarde oplevert, als ze integer en transparant handelen én als ze zich opstellen als dienstverleners in plaats van als capaciteitsaanbieders. Van opdrachtgevers mag dan worden verwacht dat ze zorgen voor een gezond ondernemingsklimaat en ruimte bieden voor vernieuwingen. Uiteindelijk draait het dan om twee zaken: professionele opdrachtgevers aan de ene kant. Nieuwe, inspirerende bouwondernemers aan de andere kant.